

Po založení International Association of Bryologists byla Helène zvolena první viceprezidentkou (1981 – 1988). Do podvědomí bryologů se zapsala hlavně jako dlouholetá vedoucí redaktorka časopisu *Revue Bryologique et Lichénologique* (později *Cryptogamie, Bryologie-Lichénologie*); vydávání tohoto časopisu zasvětila mnoho času. Rovněž editorství *Index Hepaticarum*, kterého se nakonec jako velmi nevděčného úkolu ujala po smrti C. E. B. Bonnera spolu s P. E. Geisslerovou a dalšími spolupracovníky (dcera zemřelého vydavatele S. Willi-Bonner, R. Grolle, D. Lamy a J. Váňa) patří do časově náročné, mnohdy zvláště dnes v době honby za „impakty“ nedoceňované, ale při tom velmi potřebné činnosti. Tuto skutečnost oceníme tím spíše, když si uvědomíme, že i pravidelné publikace doplňků k tomuto indexu (na rozdíl od doplňků k mechům) poněkud „vyhasly“ a celý index se nedostal ani na síť; tuto skutečnost jistě nejvíce cítí ti, pro které je dnes internet alfou a omegou vědění.

Sama Helène byla velmi příjemnou a milou společnicí, svědomitou, kritickou a precizní pracovnící, kterou bude postrádat nejen její manžel André, významný fotograf, její blízcí i přátelé, ale i celá bryologická obec. Mezera či volná „nika“, která po ní vznikla v určitém odvětví hepatikologie, se bude jen těžko vyplňovat stejně široce zaměřeným a zkušeným pracovníkem. Právem lze říci, že po nedávné smrti R. Grolleho přišla Evropa o dalšího velikána na poli bryologie.

Jiří V á ň a

CONSTANT VANDENBERGHEN (21.5.1914 – 5.11.2004)

Významný belgický botanik a bryolog, profesor katolické univerzity v Louvain a později dlouholetý spolupracovník botanické zahrady v Meise poblíž Bruselu. Autor flóry jätrovek Belgie (1955), zkrácená verze spíše v podobě klíče „*Flore des hépatiques et des anthocérotés de Belgique*“ vyšla v roce 1979. V bryologickém světě známý studiemi o jätrovkové flóře některých zemí střední Afriky, souborným zpracováním několika rodů jätrovek (*Metzgeria*, *Marchantia*, řada rodů čeledi *Lejeuneaceae* a hlavně obsáhlá souborná monografie rodu *Frullania*) v rámci afrického kontinentu jižně od Sahary. Kromě jätrovek, kterým se přestal věnovat zhruba kolem roku 1985 (v posledních letech života jej pronásledovaly podobně jako mnoho dalších bryologů problémy se zrakem), publikoval práce o vegetaci a fytogeografii cévnatých rostlin Belgie a o flóře Senegalu.

Jiří V á ň a

R E C E N Z E – R E V I E W S

Ignatov M. S. & Ignatova E. A. (2004): Flora mchov středně části evropské Rossie. Tom 2. Fontinalaceae – Amblystegiaceae. – *Arctoa* 11, suppl. 2, p. 609–960, KMK Scientific Press Ltd., Moskva. ISBN 5-87317-149-1, ISSN 0131-1379.

Cena 280 rublů, náklad 1500 výt.; recenzovaný výtisk je v knihovně autora recenze.

Druhý díl mechové flóry evropského Ruska pokrývá zbytek systému mechů, tj. bokoplodé skupiny, což konkrétně představuje zpracování 174 druhů řádu Hypnales. Metodika zpracování je identická s prvním dílem, takže v tomto ohledu jen odkazují na jeho recenzi v minulém čísle *Bryonory* (J. Váňa, *Bryonora* 34: 36–38).

Stejně jako v prvním díle, autoři se nejenom nebáli zohlednit nejnovější systematické poznatky získané z molekulárních studií a promítnout je do použitého pojetí taxonů na rodové a vyšší

úrovni, ale u skupin, které ještě molekulárně zpracovány nebyly, se pokusili o vyvážené dotvoření této stavby, které si vyžádalo nemálo revolučních modifikací pojetí tradičně rozeznávaných skupin a popis několika nových čeledí a rodů. Jako zcela nové jsou tak popsány čeledi Heterocladiaceae, Antitrichiaceae, Scorpidiaceae a Pseudoleskeellaceae, rodové novinky jsou *Hygrohypnella* (s typem *H. ochracea*) a segregát rodu *Rhytidiadelphus* – *Rhytidiastrium* (s typem *Rh. squarrosus*).

Nebudu asi příliš přehánět, když napíšu, že z klasického pojetí čeledí a rodů bokoplodých mechů nezůstal kámen na kameni – výjimku tvoří snad jen pojetí čeledí Fontinalaceae, Climaciaceae a Rhytidiaceae. Pojetí Brachytheciaceae bylo přejato z Ignatovových studií se S. Huttunen (Ignatov & Huttunen 2002), z Amblystegiaceae v klasickém smyslu jsou vyčleněny Calliergonaceae (*sensu* Vanderpoorten & al. 2002a, b) a nově popsané Scorpidiaceae (*Scorpidium*, *Limprichtia*, *Hamatocaulis*, *Sanionia*, *Hygrohypnella*; potřeba popsání této skupiny vyplynula právě z uvedených prací Vanderpoortena & al.). Největší novátorské změny se dotkly vymezení čeledí Leskeaceae, kde zůstal pouze rod *Leskea* spolu s nově sem zařazeným rodem *Haplocladium*, odděleny byly Pseudoleskeellaceae (*Iwatsukiella*, *Pseudoleskeella*) a restaurované Pseudoleskeaceae (*Lescuraea*, zde incl. *Pseudoleskea*). Další velké změny postihly Thuidiaceae, ze kterých jsou odděleny monogenerické Anomodontaceae a Heterocladiaceae a asi nejvíce bylo změněno pojetí Hypnaceae. V těch zbyl pouze „osekaný“ rod *Hypnum*, zahrnující ve vymezení autorů jen agregát *H. cupressiforme*, druhým rodem čeledi je *Taxiphyllum*. Zbytek zástupců, jež jsme zvyklí rozeznávat v rodu *Hypnum*, byl přesunut do znovuvzkříšených rodů *Drepanium* (Amblystegiaceae; *D. recurvatum* + *sauteri*) a do čeledi Pylaisiaceae řazeného rodu *Stereodon* (*Hypnum* sekce *Fertilia*, *Bambergeri* a *Hamulosa*, sect. *Revolutohypnum* kromě výše uvedených druhů *H. recurvatum* a *H. sauteri*). *Hypnum pratense* nalezneme očekávaně v rodu *Breidleria* a *H. lindbergii* v rodu *Calliergonella*. Zbytek obvykle akceptovaných rodů čeledi Hypnaceae je dokonale rozprášen po zbylých čeledích – *Platydictya* a *Orthothecium* v čeledi Plagiotheciaceae, *Platygyrium* v čeledi Entodontaceae, *Ctenidium* v Hylocomiaceae a zbytek (*Callicladium*, *Pylaisia* a výše jmenované rody) pak v čeledi Pylaisiaceae. Z mnohých novinek na rodové úrovni nemohu nezmínit dlouho očekávané roztěti gordického uzlu v podobě rodu *Hygrohypnum*, ve kterém zbyl jen typ rodu – *H. luridum*. Druhy s nápadnou hyalodermis (*H. ochraceum*, *H. polare*) a *H. molle* s. l. byly odděleny do nového rodu *Hygrohypnella*, druhy se zoubkatou špičkou listů (*H. eugyrium*, *H. subeugyrium*) do rodu *Pseudohygrohypnum* a druhy s vydutými širokými listy do rodu *Ochyraea* (*H. smithii*, *H. norvegicum*, *H. alpestre*, *H. cochlearifolium*, *H. montanum*, *H. norvegicum*), čímž Slovensko přišlo o svůj endemický rod mechů.

Revoluční změny v systému bývají širším okruhem uživatelů vždy přijímány s určitou nelibostí. V tomto případě však je nutné pozitivně kvitovat jak skutečnost, že při tvorbě nového pojetí nezůstali autoři na půli cesty a přinejmenším se pokusili o celistvé, nejlepší možné řešení na základě dosud neúplných a nedostatečných dat, tak potom značnou snahu uživatelům nová řešení zdůvodnit a na několika místech důkladně popsat všechny užité novinky a poskytnout „převodní tabulky“ klasického a nově zavedeného pojetí. Důkladnost popisů a názornost ilustrací (důsledně veškerých druhů!) je i v tomto díle na mimořádně vysoké úrovni, drobností k vytknutí (např. nesjednocené psaní autorských zkratk podle standardního díla Brummit & Powell 1992) je naprosté minimum.

Celkově mohu jednoznačně dílo našim začínajícím i profesionálním bryologům jen vřele doporučit jako nezbytnou součást bryologické knihovny. Jen velmi malé množství u nás rostoucích bokoplodých mechů v této flóře není zpracováno, takže určitou bariéru snad může pro část našich uživatelů tvořit jen použitá ruština. Cena na ruském trhu je mírná (v přepočtu pod 300 Kč), ne zcela jednoduché a přímočaré jsou však dovozní možnosti.

Ignatov M. S. & Huttunen S. (2002): *Brachytheciaceae (Bryophyta)* – a family of sibling genera. – *Arctoa* 11: 245–294.

- Vanderpoorten A., Hedenäs L., Cox C. J. & Shaw A. J. (2002a): Circumscription, classification, and taxonomy of the *Amblystegiaceae* (*Bryopsida*) inferred from nuclear and chloroplast DNA sequence data and morphology. – *Taxon* 51: 115–122.
- Vanderpoorten A., Hedenäs L., Cox C. J. & Shaw A. J. (2002b): Phylogeny and morphological evolution of *Amblystegiaceae* (*Bryopsida*). – *Molecular Phylogenetics and Evolution* 23: 1–21.

Jan K u č e r a

Frahm J.-P. & Frey W. (2004): Moosflora, 4. Auflage. – Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart, 538 p., 108 obr., ISBN 3-8001-2772-5.

Náklad neuveden, cena € 24,90; recenzovaný výtisk je v knihovně katedry botaniky BF JU.

Německá bryoflora patřila od svého prvního vydání v roce 1983 k nejlépe použitelným určovacím příručkám ve středoevropském mimoalpském prostoru. Přes svůj poměrně útlý, téměř kapesní formát nejsou rozsahy popisů jednotlivých druhů menší než v naší poslední vydané bryoflore (Pilous & Duda 1960), rovněž množství ilustrací je srovnatelné a druhů, které by rostly u nás a nikoliv na území Německa, je skutečně naprosté minimum. Rozdíly ve velikosti „Moosflory“ a našeho „Klíče“ jsou tedy dány prakticky výhradně použitým druhem papíru a velikostí písma. Moosflora byla koncipována jako spíše terénní určovací pomůcka, v klíčích jsou tedy upřednostněny habituální znaky a popisy jsou dosti stručné, zohledňující jen znaky, které autoři v konkrétním případě považovali za důležité. „Drobné“ taxony (*Racomitrium heterostichum* agg., *Bryum bicolor* agg. apod.) nemají v popisech řádná hesla, ale jsou zpracovány pouze formou rozšířeného klíče. Poslední, třetí vydání flóry vyšlo již v roce 1992 (navíc množství aktualizací oproti prvnímu vydání bylo tenkrát minimální), proto bylo vyjití ohlášeného, důkladněji přepracovaného 4. vydání očekáváno (pravděpodobně nejen z mé strany) se značnými nadějemi.

Nové vydání vypadá formou téměř k nerozeznání od staršího – oproti 3. vydání přibylo všehovšudy 10 stran, rozměry i členění flóry zůstalo beze změny. V úvodních kapitolách přibyly k obligátním ilustracím diagnostických znaků, slovníčku odborných termínů, základnímu seznamu doporučené určovací literatury apod. seznam druhů mechorostů chráněných v Německu, červené seznamy jednotlivých spolkových zemí, seznam bryocenologické literatury a odkazy na místní bryologické spolky včetně internetových adres. Vlastní dichotomické určovací klíče a popisy čeledí, rodů a druhů byly podle slov autorů doplněny a přepracovány, aby odrážely současné výsledky taxonomických studií a pochopitelně neutuchajícího bryologického průzkumu Německa. Výsledek však není podle mého názoru dotažen tak daleko, jak bych od tak erudovaných autorů očekával. Obecně by se dalo říci, že autoři zůstali věrni staršímu pojetí rodů a čeledí (přibližně na úrovni konce 70. až počátku 80. let), do nějž však místy (a velmi neorganicky) vnesli několik „výstřelků“ nejnovějších molekulárně systematických prací (v nichž – že by čirou náhodou? – figurují jako spoluautoři, cf. akceptování tříd Blasiopsida, Fossombroniopsida, Haplomitriopsida či druhu *Dichodontium palustre*) nebo „klasických“ taxonomických prací ze své kuchyně (v případě těchto prací se jedná o studie či názory přinejmenším diskutabilní, např. rozeznávání taxonů *Syntrichia densa*, *S. glabra*, *Phascum mitraeforme*, *Bryum ferchellii*, *B. rufifolium* apod. na druhové úrovni). Jinak se zdá, že velká většina taxonomických prací od 90. let minulého století dodneška autorům jaksi unikla nebo jim snad připadala natolik nedobrá, že jejich výsledky nediskutují ani jako alternativní názor. Jednou z mála výjimek je zpracování rodu *Schistidium* (za spolupráce s M. Lüthem a zjevně pod jeho taktovkou), kde se taxonům komplexu *Schistidium apocarpum* (z něhož zbyl však zcela nepochopitelně vyčleněn druh *S. atrofusum*) dostalo pozornosti alespoň formou rozšířeného klíče. Tam, kde přeci došlo k určitým změnám v pojetí rodů, jsou takové změny nezřídka obtížně pochopitelné (např. v čeledi Lophoziaceae oproti převažujícímu pojetí v posledním desetiletí jsou stále rozeznávány rody *Crossocalyx*, *Isopaches* či *Sphenolobus*, *Saccobasis* je však již sloučen s rodem *Tritomaria*; rod *Fissidens* v souladu

s Pursellovým pojetím zahrnuje *Pachyfissidens*, ale již ne *Octodiceras*; *Neckera besseri* byla oproti staršímu vydání přesunuta do rodu *Homalia* apod.). Autorům nelze upřít snahu o doplnění druhů nově objevených nebo rozeznáných na studovaném území a o nahrazení nomenklatoricky nesprávných jmen, bohužel však až v příliš mnoha případech ani tato snaha nebyla dotažena do konce (druhy *Aloina obliquifolia*, *Didymodon subandreaeoides* či *Lescuraea saxicola* ve flóře nenajdete ani jako synonyma, stejně jako autorům uniklo, že byla prokázána nesprávnost užívání jmen *Grimmia sudetica*, *G. apiculata*, *G. affinis*, *Dicranum bergeri*, *Bryum bicolor*, *B. imbricatum* a další). Co zůstalo naprosto bez zásahu (a hlavně doplnění), jsou použité ilustrace – a zde možná leží klíč ke zdánlivé nechuti měnit pojetí přinejmenším těch rodů, kde se změna ukázala být v minulých letech nevyhnutelná.

Přes výše uvedenou kritiku (která je vždy mnohem jednodušší než napsání srovnatelné publikace) zůstává německá „Moosflora“ dílem, které může zejména začátečníkům, vládnoucím alespoň v nezbytné míře základy němčiny, pomoci otevřít bránu do nesnadno prostupného světa mechorostů u nás a díky svému úspornému formátu poslouží jistě i pokročilejším bryologům v terénu jako „přídavná externí paměť“. Oproti všem konkurenčním dílům je toto rovněž finančně nejdostupnější, a tak mi asi nezbyde, než jej nadále jako základní určovací pomůcku na naše mechorosty doporučovat – přinejmenším proto, že alternativa dosud není k dispozici.

Pilous Z. & Duda J. (1960): Klíč k určování mechorostů ČSR. – Nakladatelství ČSAV, Praha. [569 pp.]

Jan K u č e r a

Smith A. J. E. (2004): The Moss Flora of Britain and Ireland, 2nd ed. – Cambridge University Press, Cambridge, 1012 p., 317 obr. ISBN 0 521 81640 8 (váz.), 0 521 54672 9 (brož.).

Náklad neuveden, cena 120 (váz.), resp. 55 (brož.) GBP, recenzovaný výtisk je v knihovně katedry botaniky BF JU.

Loňský rok byl na nově vydané bryoflóry i reedice bohatý, a tak jsme se dočkali i 2. vydání flóry mechů Britských ostrovů. Od prvního vydání (1978) uplynula ještě delší doba než v případě výše recenzované bryoflóry Německa, a tak i v tomto případě byla očekávání vysoká, umocněná navíc vysokým standardem 1. vydání. Tento standard zahrnoval poměrně podrobné popisy veškerých taxonů, rámcového rozšíření ve světě i na Britských ostrovech a poměrně zdařilé ilustrace převážně mikroskopických znaků vyčerpávající většiny druhů, jejich autorkou byla v naprosté většině případů manželka autora Ruth Smith.

Stejně jako v případě německé flóry se v podstatě nezměnily formát knihy, písmo, rozsahy popisů ani ilustrací, proto jsem byl na první pohled překvapen, jak kniha nabyla na objemu – přidáno bylo celých 306 stran, tj. téměř 44 % ! Jak jsme autorem informováni hned v úvodu, změny byly vyvolány přidáním popisů 84 druhů (33 nově nalezených na území Britských ostrovů včetně 8 zcela nově popsáných a 51 druhů, rozeznáných díky novým taxonomickým zpracováním; 14 druhů bylo z flóry vyřazeno) a rozšířením počtu akceptovaných rodů ze 175 na 214. Dalšími novinkami 2. vydání jsou rozšíření úvodních kapitol o informace o metodách sběru, uchování a determinace materiálu, ochraně mechorostů, a v závěru flóry zařazení přehledu druhů britského červeného seznamu, anglických jmen všech v knize uvedených taxonů, mapky a seznamu Watsonových „vice-counties“, použitých v popisu rozšíření a nejdůležitější použité literatury.

Téměř všechny výtky, které jsem adresoval novému vydání německé bryoflóry, mohu na tomto místě s opačným znaménkem uvést jako klady. Zdá se mi skutečně až neuvěřitelné, že Tony Smith dokázal absorbovat téměř všechny výsledky taxonomických prací, uveřejněných v posledních 25 letech a kriticky je zabudovat do tohoto monumentálního díla. Zejména se tak zásadního přepracování dočkalo pojetí mnoha rodů čeledi Pottiaceae, Grimmiaceae či Amblystegiaceae s. l. (zde členěné na Amblystegiaceae a Campyliaceae), naopak pojetí čeledi

Brachytheciaceae či Hypnaceae zůstalo spíše klasické, dané tím, že pro flóru byl převzat systém Bucka a Goffineta (2000). Rozhodně však nelze říci, že autor veškeré „novoty“ servírované taxonometry přejal, ale pokud tak neučinil, svoje rozhodnutí konfrontoval s protinázorem. Osobně mě překvapilo, že dokonce neváhal změnit své dříve prezentované taxonomické názory na pojetí četných rodů i druhů, pokud se síla argumentů protihráčů ukázala být větší, a to i tehdy, kdy alternativní klasifikace nebyly prokazatelně lepší nebo správnější, ale zkrátka se plíživě většinově v posledních letech prosadily. Příjemným novým doplňkem je i vysvětlení etymologie většiny rodových jmen a uvedení odkazu na ilustrace u popisů druhů (ty nejsou vzhledem ke zlomu textu vždy vedle příslušných popisů, a tak jejich vyhledání v prvním vydání bylo občas obtížnější). Druhy, jež byly na Britských ostrovech nalezeny nově nebo nově rozlišeny (např. *Schistidium*), se dočkaly nových ilustrací. Jejich autorem je po smrti své ženy A. J. E. Smith sám a i nové ilustrace jsou opět výborné.

Z mírných výtek, které bych novému vydání adresoval, snad zmíním jen až rušivě vyšší výskyt překlepů oproti předchozímu (některé dokonce systémové – např. *Encalyptra* na str. 497–503, *Pseudoleskiella* na str. 737–739). Jistě mám na pojetí několika málo rodů a druhů jiný taxonomický názor, ale myslím že pro nikoho by nemělo být předložené pojetí nepřijatelné.

Rozhodně se tedy jedná o jednu z nejlepších v současnosti dostupných flór mechů v Evropě, jejímž jediným nedostatkem pro českého uživatele může být neúplný překryv našeho a britského druhového bohatství. Naštěstí pro nás je však britských druhů na našem území nerostoucích podstatně více než českých nerostoucích na Britských ostrovech.

Buck W. R. & Goffinet B. (2000): Morphology and classification of mosses. – In: Shaw A. J. & Goffinet B. (eds.), Bryophyte biology, p. 71–123, Cambridge University Press, Cambridge.

Jan K u č e r a

Müller F. (2004): Verbreitungsatlas der Moose Sachsens. – Lutra, Tauer. Váz., 309 p., 805 obr. ISBN 3-936412-02-2

Náklad neuveden, cena 22 €, recenzovaný výtisk je v knihovně autora recenze.

Atlasy rozšíření mechorostů patří mezi vyhledávané zdroje informací nejenom o detailním rozšíření druhů na studovaném území, ale mnohdy i o ekologii, fyto-sociologických vazbách a lokálních floristických pracích, které jsou jinak pro zájemce „zvenku“ velmi obtížně dostupné. Vzhledem k mimořádnému množství práce, které je nutné do zpracování podobného tématu vložit a publikačním nákladům zpravidla rozsáhlé publice, která z podobného projektu vzejde v poměru ke scientometrickému ohodnocení, které se autorovi podobného díla dostane, není velkým překvapením, že atlasů rozšíření mechorostů, které dosud v Evropě vyšly, je žalostně málo. Světlymi výjimkami jsou zejména atlasy Britských ostrovů (Hill & al. 1991–1994), Polska (s různým autorstvím v rámci projektu „Atlas of the geographical distribution of spore plants in Poland. Series V. Mosses (Musci)“, od r. 1983 vydáno 9 sešitů s 90 druhy), Švýcarska (Urmi & al., online), v Rakousku probíhá nyní podobný projekt v Korutansku. Na území Německa byly již publikovány atlasy rozšíření Durynska (Meinunger 1992), Severního Porýní-Vestfálska (Düll & al. 1996), podobný atlas je obsažen v projektu Bádensko-Württemberské flóry (Nebel & Philippi 2000–2005), a nyní se tedy dostalo na s Českem sousedící Sasko.

Knihu uvozuje zevrubný popis metodiky mapování. Mapování probíhalo od roku 1980 na 636 čtvercích středoevropské mapovací sítě (tedy sítě 10 délkových × 6 šířkových minut, odpovídajících asi 11 × 12 km), dodavatelem drtivé většiny údajů byl autor sám (přes 110 tis. rastrových údajů čtvercového mapování, dále byly excerpovány desítky tisíc dalších literárních a herbářových údajů; celkem je uváděno neuvěřitelných 172700 zdrojových dat). Území je pochopitelně zmapováno nepříliš rovnoměrně, největší množství údajů pochází z Krušných hor

a Saského Švýcarska, nejmenší z industriálních a intenzivně zemědělských oblastí. Nejnižší počty druhů na mapovaný čtverec (okolo 25) však dokazují, že navštíveny byly skutečně všechny čtverce a údaje o počtu nalezených druhů lze pro účely srovnání brát v drtivé většině případů do značné míry vážně. V úvodních kapitolách je dále nastíněna historie bryologického výzkumu v Sasku, popsány přírodní podmínky oblasti a podle ekologických skupin je pak obecně charakterizována bryoflóra. Značná pozornost je věnována ohrožujícím faktorům a jsou navržena opatření ke zlepšení stavu bryoflóry na jednotlivých typech stanovišť.

Tělo práce tvoří jednak hesla k jednotlivým taxonům (str. 27–135) a dále rastrové barevné mapy (str. 137–256) ke všem taxonům. Zpracovány jsou celkem 3 hlevíky, 160 taxonů játrovek a 541 taxonů mechů, odlišným písmem jsou zmíněné taxony nejisté pro území nebo taxony dosud nenalezené, ale s pravděpodobným výskytem v Sasku. Pojetí taxonů odpovídá německému „standardnímu seznamu“ (Koperski & al. 2000). Obsahem hesel je slovní charakteristika rozšíření, seznam konkrétních položek s lokalizací (s přesností na 1/16 mapovacího čtverce, tj. 2,5 délk. \times 1,5 šířkových minut), ekologické údaje a informace o ohrožení (zařazení na saský červený seznam v osmi ne-IUCN kategoriích a zkratkou uvedené příčiny ohrožení). Na mapách jsou na rastrovém podkladu výškopisu síťové mapy jednotlivých druhů v jednotlivých kvadrantech u většiny druhů a v kvadrantech kvadrantů (tedy 1/16 mapovacích čtverců) u druhů nejvzácnějších. Třemi druhy symbolů jsou přitom rozlišeny údaje z období do r. 1899, 1900 – 1979 a recentní údaje (kterých je bezkonkurenčně nejvíce). Výpravným doplňkem je pak na dalších 40 stranách 80 vesměs velmi zdařilých barevných fotografií několika spolupracovníků. Knihu uzavírá „převodní tabulka“ starších a nově použitých jmen taxonů a seznam literatury. Pro nás obzvláště zajímavé jsou zejména údaje k taxonům, které se zdají mít svou východní hranici areálu víceméně totožnou s naší státní hranicí (*Calypogeia arguta*, *Cephaloziella phyllacantha*, *C. massalongoi*, *Jungermannia paroica*, *Metzgeria temperata*, *Grimmia arenaria*) nebo které se v poslední době od západu prokazatelně šíří a budou tedy téměř jistě v nejbližší době na našem území nalezeny (*Orthotrichum consimile*, *O. pulchellum*). Některé taxony u nás nebyly dosud „objeveny“ patrně proto, že se příslušnou skupinou nikdo více nezabýval (např. *Dicranella howei*, *Bryum barnesii*, *B. oblongum*, *Hypnum heseleri*, *Chenia leptophylla*). V údajích u jednotlivých druhů nalezneme nezdědká i informace o výskytu příslušného taxonu za státní hranicí, tedy u nás (tímto způsobem je například publikován pro naše území druh *Pohlia tundrae*).

Celkově se jedná o mimořádně informativní a neméně krásnou knihu, ze které lze čerpat jak množství inspirace k bryofloristickému průzkumu našeho území, tak všeobecnou potěchu oka i duše.

- Düll R., Koppe F. & May R. (1996): Punktkartenflora der Moose (*Bryophyta*) Nordrhein-Westfalens. – IDH-Verlag, Bad Münstereifel. [218 pp.]
- Hill M. O. Preston C. D. & Smith A. J. E. (1991–1994): Atlas of the Bryophytes of Britain and Ireland. Vol. 1 (1991), Vol. 2 (1992), Vol. 3 (1994). – Harley Books, Colchester.
- Koperski M., Sauer M., Braun W. & Gradstein S. R. (2000): Referenzliste der Moose Deutschlands. – Schriftenreihe für Vegetationskunde 34: 1–519.
- Meinunger L. (1992): Florenatlas der Moose und Gefäßpflanzen des Thüringer Waldes, der Rhön und angrenzender Gebiete. – Haussknechtia Beihefte 3/1: 1–423, 3/2: 1672 Karten.
- Nebel M. & Philippi G. (2000–2005): Die Moose Baden-Württembergs. Bd. 1 (2000), Bd. 2 (2001), Bd. 3 (2005, in press). – Ulmer Verlag, Stuttgart.
- Urmi E., Schnyder N., Müller N., Hofmann H., Bergamini A. & Bagutti B. Online-Atlas der Schweizer Moose. – <http://www.nism.unizh.ch>.

Jan Kučera